

TOMMI
MELENDER

KYLMÄ
SOTA

WSOY

TOMMI MELENDER

Kylmä sota

Romaani rakkaudesta

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Tekijä kiittää tuesta WSOY:n kirjallisuussäätiötä ja
kirjastoapurahalautakuntaa.

© TOMMI MELENDER 2014

ISBN 978-951-0-40059-3

PAINETTU EU:SSA

«Kuinka ihmeelliset ne ovatkaan – ihmisaivot!«

GUSTAVE FLAUBERT

«ARE YOU MISTER HARMAJA?»

Oletteko te herra Harmaja? Kuulin kysymyksen, mutta en vastannut siihen, en kyennyt, koska olin kadottanut sanat tai kykyni käyttää niitä. Sen jälkeen en ole ollut ennallani, tai tarkemmin sanottuna aivoni eivät ole olleet, mikä lienee sama asia, koska persoonallisuutemme on enimmäkseen aivokemiaa. Sielua ei ole, on vain tietoisuus ja mieli, ja ne taas ovat biologisen materian heijastumaa ja voivat järkkyyä koska tahansa, pienestäkin häiriöstä. Virallisesti minussa, tai aivoissani, ei ole elimellistä vikaa, en ole saanut lääketieteellistä diagnoosia, joka yksiselitteisesti kertoisi mitä tapahtui niiden parinkymmenen minuutin aikana, kun makasin tajuttomana Reykjavíkin Snorrabrautilla. Yhtä kaikki aivoni toimivat eri tavalla kuin ennen tuota kohtalokasta iltaa, ne ajautuvat varoitamatta häiriötilaan ja pääni täyttyy valkoisesta kohinasta. En löydä yhteyttä itseäni, olen pelkkä vapiseva ihmisruumis, jonka läpäisee seitinohut säie pakokauhuista tajuntaa, tietoisuuden ylijäämää. Nimitän sitä tietoisuuden ylijäämäksi, koska se on kaikki, mikä minusta jää, kun aivojeni äly- ja tunnekeskukset lamaantuvat ja tietoni ja muistoni nollaantuvat. Usein toivon, että aivoissani olisi rikkinäinen osa, jonka voisi korjata tai vaihtaa, ja vaikkei voisikaan, niin ainakin tietäisin, mistä koettelemukseni johtuvat. Mutta mitään sellaista ei ole, löydökset ovat normaalit, kuten minulle kertoi tohtori Munsterhjelm tarkas-

tellessaan trauma-TT-kuvia. Ei ole havaittavissa kudosvaurioita, hän sanoi, tai ainakin kuulin hänen sanovan niin, hänen mumi-sevasta puheestaan oli välillä vaikea saada selvää. Ainoa kuvissa näkyvä vaurio oli hiusmurtuma kallossani, mutta sellaiset ovat harmittomia, paranevat itsestään. Tohtori Munsterhjelm selitti, että ihmisaivot ovat yhä mysteeri, vaikka neurotiede on kehittynyt suurin harppauksin. Aivovammoista voi koitua mitä erilaisimpia jälkioireita, ja usein on mahdotonta ennustaa, kauanko ne kestävät tai jäävätkö jopa pysyviksi. Ihmisaivot, niillä on oikunsa, tohtori Munsterhjelm sanoi kuin pahapäisestä lapsesta. Tunsin oloni huteraksi ja muistin sen kammottavan sekavuustilan, johon heräsin *Landspítalin* yliopistolliseen keskussairaalaan kiitävässä ambulanssissa. «Are you mister Harmaja?» Kysymys esitettiin skandinaavisesti särähtävällä englannilla. Ymmärsin sen, enkä kuitenkaan ymmärtänyt, tiesin vastauksen, enkä kuitenkaan tiennyt. Seuraavana iltana sairaalavuoteessa maatessani kysymys palasi mieleeni niin elävänä että tuntui kuin se olisi lausuttu sillä hetkellä uudestaan korvani juuressa. Vierelläni ei kuitenkaan ollut ketään. Avarassa huoneessa makasi lisäksi kolme muuta potilasta, he olivat unessa tai tajuttomina, yksi ko-rahteli kuin olisi menettämässä otteen henkirievustaan. Uskalsin tarkastella ympäristöä vain pieninä välähdyksinä. Aina kun havaitsin uuden yksityiskohdan (ikkunasta näkyvät tyhjat lippu-tangot, äitiä ja lasta esittävän veistoksen sairaalan pihamaalla tai vastapäisen potilaan sängyn viereen asetetun kettuterrierin va-lokuvan), suljin silmäni pitkäksi toviksi ja leikin nukkuvaa tai tiedotonta. Päätäni särki, kuvittelin että sitä särki ankarasti, mutta vasta myöhemmin sain tietää, miltä tuntuu, kun otsaluun takana lyövät helvetin lieskat. Minulle annettiin kipulääkettä jo ambulanssissa sen jälkeen kun ensihoitajat olivat mitanneet pulssini, verenpaineeni ja hapetukseni sekä arvioineet tajuntani tason GCS-asteikolla. Muistelin sairaanhoitajan sanoneen, että

voisin koska tahansa pyytää kipulääkettä lisää, mutta en halunnut pyytää, sillä en edes ollut varma, oliko tällainen kehoitus esitetty vai olinko käsittänyt sairaanhoitajan puheet väärin. Oloni oli tahmainen, tuskainen, pelokas. Niin hullulta kuin se kuulostaa, päänsärky tuntui siinä tilanteessa katkeralta lohdutukselta, todistihan se, että olen elossa. Ellei mieleeni olisi palannut minulle ambulanssissa esitetty kysymys, olisin saattanut harhautua kuvittelemaan, etten ole enää se, joka olen aina ollut vaan että minut on viskattu uuteen vihamieliseen todellisuuteen. «Are you mister Harmaja?» Kysymys oli minulle esitetty, ja jos vastaisin siihen myöntävästi ja eläisin vastaukseni todeksi, voisin palata sinne, mistä olin tullut ja mihin kuuluin. Minua piinasi järjetön pelko, että olin lähtenyt Islantiin pahimpaan mahdolliseen aikaan ja että minulta oli jäänyt Helsingissä kesken jotain sellaista, mikä olisi voinut muuttaa elämäni paremmaksi. En tiennyt, mitä se voisi olla, mutta menetyksen tunne oli todellinen. Hiki kihosi otsalleni, käteni tärisivät, jalkani nykivät. Islantilaiset lääkärin tulkitusoireet aivovamman aiheuttamiksi, mutta minä tiesin paremmin, vaikka en kyennyt sitä heille ilmaisemaan. Sairaalahenkilökunta antoi minulle rauhoittavia, ja lopulta vaivuin kemialliseen tokkuraan, joka ei poistanut ahdistusta, mutta vaimensi sen harmittomaksi taustakohinaksi. «Are you mister Harmaja?» soi korvissani kuin lapsuuden pelot karkottava tuutulaulu. Harjoittelin oikeaa vastausta. Kyllä, minä olen herra Harmaja, erikoistutkija Vertti Harmaja Globaalien talouden instituutissa, asun Freesenkadulla Helsingin Töölössä, olen avoliitossa toimittaja Ulrika Steniuksen kanssa, meillä ei ole lapsia eikä koiraakaan. Vastaukseni koostui pelkistä faktoista, ne voitaisiin tarkistaa ja todistaa oikeiksi. Mutta mitä enemmän minä niitä toistelin, sitä vähemmän ne minua vakuuttivat, ne tuntuivat kuuluvan hätäisesti kyhättyyn peitetarinaan. Entä jos todellinen Vertti Harmaja ei ollutkaan töissä Globaalien talouden instituutissa?

tissa eikä asunut Freesenkadulla Helsingin Töölössä toimittaja Ulrika Steniuksen kanssa? Toisena sairaalapäivänä oloni koheni ja pelonpuuskat hellittivät. Puustelin päätäni, kun minulta kysyttiin, tarvitsenko lisää kipulääkettä. Kaikki on enimmäkseen hyvin, vastasin vaaleatukkaiselle sairaanhoitajalle, joka sanoi nimekseen Vigdis (nimi luki myös hänen rintapielessään). Vigdis katsoi minuun kysyvästi, ja kesti hetken ennen kuin tajusin, että hän tulkitsi vastaukseni niin, että halusin jotakin, mutta en vain tahdikkauttani saanut sitä ilmaistuksi. Ei, en tarvitse mitään, en toivo kerrassaan mitään, sanoin ehkä liiankin kärkevästi. Vigdis nyökkäsi, teki muistiinpanon papereihinsa ja jatkoi matkaansa vastapäisen potilaan luokse. Hän osoitti koirakuvaa sängyn vierellä ja sanoi siitä jotain äidinkielellään. Luulin ensin, että potilas alkaa itkeä, mutta hän alkoiinkin nauraa. Se kuulosti rikkinäisen moottorin piiputukselta.

«VOISITKO KUVITELLA,
MITÄ TAPAHTUISI, JOS EMME
PYSTYISI KONTROLLOIMAAN
IMPULSSEJAMME.»

Saatuani ajatuksiini tolkkua soitin Ulrikalle. Hänelle oli kerrottu onnettomuudestani ja hän tiesi, ettei neurokirurgisia toimenpiteitä tarvittaisi. Vointiani tarkkailtaisiin pari päivää, sitten pääsisin matkustamaan kotiin. Lääkäreiden mielestä tilani vaati hieman tavallista pitempää seurantaa, koska olin rauhaton ja huonovointinen. Onpa harmi, näin ikävä tapaus, Ulrika sanoi. Paljon muuta puhumista emme keksineet, kun en voinut sairaalasängyssä maatessani tehdä selkoa Reykjavíkin säästäkään. Miksen sanonut Ulrikalle, että rakastan häntä? Miksen sanonut, etten rakasta häntä? Puhelun jälkeen tunsin oloni lohduttoman yksinäiseksi, ja se vihastutti minua niin, että halusin takoa nyrkeillä seinää. Vihan laannuttua iski itsesääli ja purin alahuuleni verille hillitökseni rinnastani ilmoille pyrkivän vollotuksen. Yksinäisyyden tunne ei johtunut kaipauksesta Ulrikan luo, pikemminkin päinvastoin. Minusta tuntui, että yhteys välillämme oli katkennut tai katkeamassa, emmekä mahtaisi sille enää mitään. Kerroin synkistä mietteistäni sairaalassa vierailleelle tuttavalleni Oddur Sigurðssonille, Reykjavíkin yliopiston taloustieteen professorille. Hän arveli, että minun tilanteessani masennus on tavallista ja ymmärrettävääkin, ehkä minun kannattaisi tiedustella sairaalahenkilökunnalta mahdollisuutta keskustella psykiatrin kanssa. Vitut psykiatreista, sanoin niin että Oddur hätkähti. Hän levitti käsiään

anteeksipyydellen. Olin istunut Oddurin kanssa hämyisessä kulttuuriväen kapakassa ennen onnettomuuttani. Oddur oli isäntäni Reykjavíkissa, eikä vain minun vaan myös puolen tusinan muun «Raha ja valta» -seminaariin ulkomailta saapuneen taloustieteilijän. Viikkoa ennen seminaaria Islantiin oli iskenyt finanssikriisi, ja Keflavikin lentokentällä minusta tuntui kuin olisin saapunut luonnonkatastrofin nujertamaan maahan. Islantilaiset yrittivät kätkeä epätoivonsa reippauteen ja kohteliaisuuteen, mutta se sai heidän ahdinkonsa vain paistamaan entistä selvemmin. Pidimme esitelmät sovitussa järjestyksessä, vaikka kaikki tiesivät, että yliopiston auditorion ulkopuolella, todellisessa maailmassa tapahtui parhailaan sellaista, mikä sai teoreettiset pohdiskelumme maailmantaloudesta ja kansainvälisistä rahoitusmarkkinoista tuntumaan paskanjaarituksilta. Ihmiset selailivat uutisia puhelimistaan huolen uurteet otsallaan. Islanti oli kuin hedgerahasto, joka oli menettänyt velkojen luottamuksen, mikään ei pelastaisi sitä tuholta ja perikadolta, nousukaudella hankitut rikkaudet haihtuisivat ilmaan ja velat jäisivät jäljelle. Auditoriossa istuvien ihmisten kasvoilta saattoi lukea, että he toivoivat pelastavaa ihmettä, vaikka eivät olleet koskaan ihmeisiin uskoneet, ainoastaan uusklassisen taloustieteen opinkappaleisiin. Kun järki paljastuu rajalliseksi, alkaa maaginen ajattelu, merkkien ja enteiden tarkkailu. Ihminen on taikauskoinen olento, tai kuten behavioralistiset rahoitustieteilijät sanovat, aivojen limbisestä järjestelmästä nousevien alkukantaisten impulssien ohjaama. Isännistämme vain Oddur kieltäytyi toiveajattelusta. Hän muistutti varoitelleensa, että Islannin peli on pelattu, kun varallisuushinnat lähtevät laskuun, ja nyt ne eivät olleet lähteneet laskuun vaan suorastaan romahtaneet. Olin valmistellut seminaariin mielestäni varsin rohkean puheenvuoron eurojärjestelmän poliittisista ulottuvuuksista. Sanoin, että rahaliitto ei luo eurooppalaista Saksaa vaan saksaa-

laisen Euroopan ja muistutin, että historian saatossa Saksan valta on ollut Euroopassa aina hajottavaa valtaa. Älkää kuvitelko eurojärjestelmää tuhatvuotiseksi valtakunnaksi, se voi sortua siinäsiin ristiriitoihinsa nopeammin kuin uskommekaan. Puheenvuorolleni nyökyteltiin hajamielisesti. Ketään ei kiinnostanut Saksa ja saksalainen Eurooppa, kaikki murehtivat sitä, millaista välitöntä tuhoa finanssikriisi aiheuttaisi rahoitusmarkkinoilla ja reaalityoudessa. Marx puhui kapitalismin rauhattomasta luonteesta, mutta hän tuskin osasi kuvitella, kuinka rauhattomaksi se käy, kun teollinen kapitalismi vaihtuu finanssikapitalismiksi. Rahoitusnörttien kehittelemät synteettiset sijoitustuotteet olivat 21. vuosisadan joukkotuhoaseita ja nyt todistimme aitiopaikalta niiden tuhovoimaa. Seminaarin jälkeen kohtasimme yliopistorakennuksen aulassa lauman toimittajia, jotka kättivät meiltä vastauksia siihen, mitä Islannille tapahtuu, jyräävätkö kansainväliset sijoittajat sen maan tasalle. Ennustaminen on vaikeaa, varsinkin tulevaisuuden ennustaminen, vastasin *Morgunblaðiðin* toimittajalle, kun en pahempaakaan klisettä keksinyt. Olisin voinut sanoa senkin, että ekonomistien asiantuntemus on suurelta osin kuvitteellista, me takerrumme teoreettisiin malleihimme kuin taikakaluihin, koska ylpeyden synnessämme kuvittelemme niiden tuovan luonnontieteen kaltaista ennustettavuutta siihen arkipäiväiseen kaaokseen, jota tutkimuskohteemme edustaa. Amerikkalainen rahoitustieteen professori Bill Funderburk sai toimittajilta suurimman huomion, koska oli paitsi maailmankuulu myös kuvauksellinen harmaantuneen playboyn olemuksessaan. Nyt pitää antaa markkinamekanismin toimia ja tehdä tehtävänsä, Funderburk sanoi. Utta tasapainotilaa odotellessa sijoittajien, poliitikkojen ja kansalaisten on vain siedettävä tavallista suurempaa volatiliiteettia. Funderburk oli uskossaan vahva, kuten ideologiset ihmiset aina. Pahinta olisi langeta sääntelyn ja protektionismin harhoi-

hin, ryhtyä rajoittamaan pääomaliikkeitä, Funderburk sanoi. Hän oli amerikkalainen, valon lapsi, ja uskoi markkinoiden liikelakeihin kuin kristitty jumalaansa. Seminaarin päätösillallisen jälkeen Oddur pyysi minua livahtamaan kanssaan parille lasilliselle. Olen kurkkuaani myöten täynnä tätä porukkaa, hän sanoi. Varsinkin Funderburk herätti hänessä vastenmielisyyttä, jopa suoranaista inhoa. Funderburkillä on helvetin miellyttävä ääni ja hän puhuu helvetin kovaa, koska kuvittelee puhuvansa kaikkien muidenkin puolesta. Olet oikeassa, sanoin, ja kun katsemme kohtasivat, tajusin Oddurin odottavan että lausuisin Funderburkista jotain yhtä purevan kriittistä, mutta en keksinyt mitään, toistin vain, että kyllä, Funderburkillä on miellyttävä ääni, oikein helvetin miellyttävä. Reykjavíkin yöelämässä havaitsin todeksi sen, minkä olin pannut merkille myös päiväsaikaan, mutta mitä olin luullut havaintovääritymäksi: Islannissa on maailman kauneimmat naiset ja maailman rumimmat miehet, väestö koostuu keijukaisista ja peikoista kuin satukirjassa. Se on todella outoa. Oddur johdatti minut luolamaiseen kapakkaan, jota kiitteli viihtyisäksi ja vaaralliseksi. En tiedä, miksi hän sitä vaaralliseksi sanoi, tuiki tavalliselta hipsterien kokoontumispaikalta se vaikutti. Menimme salin perälle nurkkapöytään ja tilasimme oluet. Oddur hoiti puhumisen, hän kertoi lapsuudenystävästään, vuosikausia kalastajana toimineesta miehestä, joka hylkäsi esi-isiensä ammatin, koska halusi olla ajassa kiinni, tehdä rahalla rahaa. Varainhoitajana hän pyöritti satojen miljoonien sijoituksia, otti toisten rahoilla riskejä, joiden mittakaavaa ei likimainkaan ymmärtänyt. Ensinnäkin Halldor (se oli hänen nimensä) teki hurjia voittoja, sitten vielä hurjempia ja lopuksi hävisi kaiken. Hän voi sentään palata kalastajaksi, sanoin, mutta Oddur puisteli päätään. Ei, kalastajaa hänestä ei enää tule, hän vihaa merta ja meri vihaa häntä. Tietenkin Halldor yrittää saada takaisin sen, minkä on hävinnyt. Mitä peluri tekee jouduttuaan

perikatoon? Viisastuuko hän? Ei, hän suuttuu ja suututtuaan si-
suuntuu, haluaa yrittää uudestaan. This time it's different, niin-
hän sitä sanotaan. Oddur näytti hetken surulliselta ja roikotti
päättään, mutta sitten hän piristyi ja ehdotti siirtymistä oluesta
teräviin. Voin hakea meille molemmille, mitä sinä otat? En kek-
sinyt muuta kuin gintonicin ja pyysin häntä tuomaan sellaisen.
Tiedätkö, miten Islannin kaltaisesta kalastajien ja lampaankas-
vattajien asuttamasta saarenrääpäleestä tuli suuren luokan fi-
nanssikeskus? Oddur kysyi palatessaan gintonicien kanssa. Joku
keksi, että meillä on ylivoimainen bisnesmalli kansanluon-
teemme vuoksi ja muut uskoivat. Niinhän sen täytyy olla.
Olemme tottuneet puurtamaan alkutuotannossa, tekemään no-
peita päätöksiä jahkailematta. Sillä tavalla sijoittajat toimivat,
sanoi Halldorkin. On ihan sama pyydystääkö siikaa meren sy-
vyyksistä tai treidausvoittoja johdannaismarkkinoilta. Kum-
massakin puuhassa on oltava luja, tarmokas, päättäväinen, sie-
kailematon opportunisti. Ja hallittava riskit, sanoin. Ja hallittava
riskit, Oddur myönsi, mutta riskien hallinta ei ole ensimmäi-
senä mielessä, kun saalista kertyy niin, että verkot meinaavat re-
vetä. Niinhän siinä sitten kävi, että ne myös repesivät, niin ystä-
vältäni Halldorilta kuin muilta hänen kaltaisiltaan. Jos esi-
isämme olisivat olleet yhtä huonoja kalastajina kuin me nykyis-
lantilaiset sijoittajina, he ja heidän perheensä olisivat nääntyneet
nälkään. Oddur oli pitkään hiljaa, ja näin kuinka väsynyt hän
oli, ei pelkästään seminaarista vaan kaikesta muustakin. Te jou-
dutte kansallistamaan pankkinne, mutta vaihtoehtoa ei ole, sa-
noin. Oddur pyysi minua sanomaan sen vähän lujempaa, jotta
kaikki kapakassa varmasti kuulisivat. Äh, pahoittelen sarkas-
miani, ehkä olet huomannutkin, kuinka totaalisen uupunut
olen, hän sanoi ja haki meille uudet gintonicit. Juomatäyden-
nyksen jälkeen Oddur kertoi Islannin keskuspankin johtajasta,
joka pääministerinä ollessaan alensi veroja ja yksityisti teolli-

suutta. Se mies on täysi nolla, suuruudenhullu tusina-aivo, Oddur huusi. Huvittavinta on, että hän on alun perin runoilija. Anteeksi kun en naura, en viitsi nauraa, koska en pystyisi lopettamaan. Surkea runoilija, josta tuli surkea pääministeri ja vielä surkeampi keskuspankin pääjohtaja. Tiedätkö, mitä hän tekee nyt, kun kansainväliset sijoittajat joukkoraiskaavat maattamme globaaleilla pääomamarkkinoilla? Hän istuu työhuoneessaan ja suostuu puhumaan vain sihteerilleen ja parille lakeijalleen. Hän haluaa vaimentaa maailman äänet korvistaan, laittaa sälekaihtimet kiinni ja vetää verhot ikkunan eteen. Ehkä hän kirjoittaa taas runoja, kirjoittaa niitä niin kuin Nero soitti viuluun Rooman palaessa. Olisi vain pysynyt lyriikan maailmassa ja jättänyt Milton Friedmanin ja Ayn Randin lukemisen sikseen. Saksalaiset ovat sijoittaneet Islantiin yli 20 miljardia ja englantilaiset yli 30 miljardia dollaria. Pelkästään Oxfordin yliopisto, anglosaksisen sivistyksen kehto, on syytäny tälle jumalan hylkäämälle saarelle 50 miljoonaa ja menettää tietysti kaiken. Voitko kuvitella, tällaisia pääomavirtoja postimerkin kokoiseen maahan, jossa kalastajat rupesivat johdannaistreidareiksi ja jossa runoilijat johtavat keskuspankkia. Ei tämä ole finanssikapitalismia, tämä on finanssibarbarismia, ahneus on voittanut järjen aikoja sitten, ja jotta tragedia olisi myös farssi, Bill Funderburkin kaltaiset imbesillit puhuvat uudesta tasapainotilasta. On vain siedettävä normaalia suurempaa volatilitteettia, Oddur matki Funderburkia, joskaan ei kovin hyvin. Seuraavalla kierroksella hän ei tuonut meille gintoniceja, vaan rommikolat ja jägermeisterit. Tiedätkö, mitä yhteistä näillä finanssibarbarismin lipunkantajilla on, Oddur kysyi ja vastasi puolestani: he ovat kaikki miehiä. Vain maskuliininen vallantahto voi saattaa liikkeelle tällaiset tuhovoimat. Olin ymmälläni, Oddur oli vaikuttanut harkitsevalta ja analyttiseltä, mutta nyt hän sortui samaan mistä syytti Funderburkin kaltaisia dogmaatikkoja: yh-

teen perimmäiseen selittäjään tukeutumiseen. Hänen puheisaan rationaalisen homo economicuksen korvasi vallantahtoinen machomies, punaposkinen peto, joka heiluu rahoitusmarkkinoiden taistelukentillä kuin esi-isänsä sotatantereilla. Olisin halunnut väittää vastaan, mutta sitten ajattelin, että samantekevää, olemme tulleet tänne juomaan viinaa ja kenties vilkuilemaan naisia, emmekä väittelemään taloustieteestä. Ajattelin, että jos pysyisin hiljaa ja nyökyttelin hajamielisesti Oddurin puheille, hän tajuaisi siirtyä kapakkarupatteluun. Mutta hän ryhtyikin sormi ojossa referoimaan *Quarterly Journal of Economicsissa* julkaistua tutkimusta, jonka mukaan miehet ottavat sijoitustoiminnassa suurempia riskejä ja tekevät huonompia päätöksiä kuin naiset, koska luottavat omaan erinomaisuuteensa. Jokainen miespuolinen sijoittaja on omasta mielestään keskimääräistä fiksumpi, mikä on tietenkin matemaattinen mahdottomuus. Kaikkein huonoimpia sijoituspäätöksiä tekevät sinkkumiehet. Islannissa pankkimaailman huipulla on yksi ainoa nainen, Oddur sanoi ja läikytti rommikolaa tummaksi petosatulle pöytälevylle. Koko tämä spekulatiivinen velkakupla on islantilaisten miesten tekosia, ja siitä kärsivät eniten islantilaiset naiset ja lapset, Oddur huusi niin että lähipyödyssä päät kääntyivät. Menen kuselle, ilmoitin ja Oddur sanoi, että hänenkin täytyisi, mutta hän ei halua pilata hyvää kusihtää. Vessassa kohtasin naisen, joka virtsasi seisaaltaan pisuaariin. Tekeepä hyvää, hän sanoi, ja minä vastasin, että kaikin mokomin. Naisella oli punaiseksi värjätty tukka ja pitkä nahkatakki. Hän näytti siltä kuin olisi noussut suoraan Harley-Davidsonin selästä. Mitä hänen kaltaisensa tyttö teki hipsteripaikassa? Sulkeuduin eriöön ja jouduin tiristämään kusta tuskallisen pitkään. Kun tulin eriöstä ulos, punatukkainen nainen oli poistunut ja pisuaarin edessä seisoi harmaahapsinen pukuherra viimeisiä tippoja lerkutellen. Hän katsoi minua olkansa yli ja sanoi, että islantilaiset ovat

kummallista kansaa, heidän sanastostaan puuttuvat pahoittelemista kuvaavat ilmaisut. Onko noin, kysyin, vaikka olisin halunnut kysyä, mistä hän arvasi yhdellä vilkaisulla, etten ole paikallisia. Käytkö usein täällä, hän kysyi ja tuli vierelleni lavuaarien luokse. Minä vaahdotin käteni nestesaippualla, hän vain hieman kostutti omiaan. En käy täällä koskaan, olen ensimmäistä kertaa Reykjavíkissa, vastasin. Eipähän täällä olekaan paljon nähtävää. Penismuseo lähinnä, sitä et voi missata, hän sanoi ja iski allaspeilin kautta silmää. Kauniita naisia myös, vastasin, koska tuntui tärkeältä sanoa niin. Silmäniskusta päätellen hän ehkä piti minua homona. Palatessani pöytään Oddur oli rauhoittunut ja rupesi kertomaan opiskelukaveristaan Einarista, joka nousi Islannin toiseksi suurimman pankin johtokuntaan. Einar hankki kymmenen miljoonan arvoiseen luksustaloonsa sadantuhannen euron stereot voidakseen piinata naapureitaan Siouxsie & The Bansheesia huudattamalla. Einarin pankki omisti isoja siivuja rahoitus- ja lääkealan firmoista ympäri Eurooppaa ja hankki finanssikriisin kynnyksellä vielä nurkan amerikkalaisesta lentoyhtiöstä, vaikka pankin johdossa kukaan ei ymmärtänyt höykäsen pöläystä lentoliikennebisneksestä. Muut islantilaispankit toimivat samalla tavalla. Ne rahoittivat hourupäiset seikkailunsa maailmalla kiipeilemällä vuoronperään toistensa olkapäille. Oletetaan, että sinulla on koira ja minulla kissa, Oddur sanoi. Mitä teemme jos olemme islantilaisia pankkiireja? Päätämme tietenkin, että sinun koirasi ja minun kissani ovat molemmat miljardin euron arvoisia. Sitten sinä myyt minulle koirasi ja minä myyn sinulle kissani. Näin luomme miljardin arvoiset varallisuuserät, Oddur nauroi ja odotti minun yhtyvän nauruun. Se oli vaikeaa, koska en nähnyt asetelmassa mitään huvittavaa, korkeintaan mustaa huumoria eikä musta huumori ole perimmiltään koomista vaan traagista. Oddur painui kyyryyn ja voihkaisi. Mieleni teki lähteä hotelliin

nukkumaan, mutta päätin kohteliaisuudesta odottaa vielä tovin, jotta ei syntyisi sellaista vaikutelmaa, etten viihdy Oddurin seurassa. Arvostin häntä kollegana ja pidin hänestä myös ihmisenä, ja sellainen luo tietynlaista velvollisuudentunnetta. Mietin, pitäisikö minun johdatella keskustelu pois Islannin asioista johonkin yksityiseen ja henkilökohtaiseen. Mutta mitä minä häneltä kysyisin? Mitä haluaisin hänestä tietää? Pähkäiltyäni aikani sopivaa avausta Oddur säästi minut keksimisen vaivalta. Hän kertoi ottaneensa koiran, labradorinnoutajan pennun. Siitä puhuessaan hänen ääneensä tulvahti odottamatonta lämpöä ja hellyyttä. Olin pannut merkille sormuksen hänen nimettömässään, mutta vaimostaan ja mahdollisista lapsistaan hän ei hiiskunut sanaakaan. Sen sijaan hän esitteli verinaarmuja käsivarressaan ja sanoi, että pennut eivät ymmärrä olla purematta ruokkivaa kättä. Ne ovat kuin pikkuvauvoja, niiden ikeniä kutittaa ja niiden on purtava, sitä kestää joitakin kuukausia eikä sille mahda mitään. Teeskentelin katsovani hänen käsivarttaan ikään kuin näkisin siinä muutakin kuin pari vähäpätöistä verinaarmua. Vasta kun tajusin kommentoida puremajälkiä (en muista mitä niistä sanoin, jotain täysin yhdentekevää), Oddur kääri hihan alas ja veti käsivartensa pois. Hän meni taas hakemaan meille juotavaa ja viipyi baaritiskillä tuskatuttavan kauan. Mietin, mitä voisin kertoa itsestäni vastineeksi hänen koiranpennustaan. Minulla ei ollut lemmikkiä, joka olisi purrut käsivarttani eikä erityisiä mielenkiinnon kohteita, paitsi kenties kuvataide, mutta pidin enemmän taulujen katsomisesta kuin niistä puhumisesta, esteettiset elämykseni haalistuivat aina kun yritin sanallistaa niitä, alkoivat tuntua jonkun toisen ihmisen kokemuksilta. Paras ystäväni Holger Pohjanpalo on ainoa ihminen, jonka kanssa tykkään keskustella tai pikemminkin väitellä kuvataiteesta, koska loppujen lopuksi väittelemme aina kaikesta muusta kuin itse tauluista, se on jonkinlaista maailmanhahmo-

tustapojen välistä kiistaa, jossa minä edustan klassismia ja Holger romantiikkaa. Olisin voinut kertoa Oddurille jotain arkisen harmitonta, kuten että kävelen joka toinen ilta kolmen vartin lenkin Töölön ja Taivallahden maisemissa ja pistäydyn silloin tällöin ravintola Elitessä juomassa lasillisen valkoviiniä Holgerin seurassa, hänen filosofisia yksinpuheluitaan kuunnellen. Pohdintani keskeytyivät, kun seuraani tuppautui lyhyttukkainen nainen mustassa tunikassa. Hänen hengityksensä haisi tupakalta ja hän tuijotti minua suoraan kohti aivan kuin olisi puntaroinut, että haistatanko vai jätänkö haistattamatta. Yritin hätistää hänet matkoihinsa näyttämällä mielteliäältä, tavallisesti se karkottaa ihmiset läheltäni, mutta nainen ei tehnyt elettäkään lähteäkseen. Olet venäläinen, hän sanoi ja lisäsi perään, että ainakin näytät aivan helvetisti venäläiseltä. Hyvin arvattu, vastasin. Samalla Oddur palasi uusien rommikolien kanssa ja jouduin täsmentämään, että olen melkein Venäjältä, ihan siitä naapurista, jotta Oddur ei olisi ihmetellyt, miksi väitän olevani venäläinen. Naisen läsnäolo kiusasi Odduria, ja minulle syntyi vaikutelma, että he tunsivat toisensa, mahdollisesti intiimisti, vaikka eivät tuoneet sitä mitenkään esille. Istuimme jonkin aikaa puhumattomina, sitten nainen haukotteli ja ilmoitti lähtevänsä etsimään parempaa seuraa, sellaista takuulla löytyisi, vaikka kaikista olikin tullut köyhiä. Naisista on vaikea olla pitämättä, Oddur sanoi, ja jäin odottamaan jatkoa, mutta hän ei sanonut sen enempää. Hän hieroi ohimoitaan peukalolla ja etusormella ja voihki hiljaa. Ehkä hänkin oli menettänyt rahaa, ei hän tosin ollut puhunut sijoituksistaan, mutta epäilemättä hänellä oli varallisuutta osakkeissa tai joukkolainoissa. Minä en omistanut muuta kuin isovanhemmiltani perityn asunnon Freesenkadulla, mutta ymmärsin, että rahan menettäminen satuu, fyysisestikin. Holger jätti kansantaloustieteen väitöskirjansa kesken ja meni töihin varainhoitoyhtiöön. Kahdeksassa

vuodessa hän oli ehtinyt menettää monet kerrat rahaa, enimmäkseen tietysti toisten rahaa, mutta myös omaansa. Hän väitti, ettei se häntä hetkauta, koska hänellä ei ole egoa, hän vain tekee rationaalisia valintoja kassavirtalaskelmien pohjalta. Se kuulosti surulliselta ja hän näytti surulliselta sen sanoessaan, vaikka hän tuskin itse sitä tiedosti. Join lasini tyhjäksi kahdella kulauksella ja sanoin, että lienee paras lähteä hotelliin nukkumaan, olen rätiväsynyt. Oddur nyökkäsi. Ehkä minäkin lähden, on ollut saatanan raskas viikko. Oddur pitkitti viimeisiä siemauksiaan tuskastuttavan kauan, ja aavistin, että hän halusi sanoa vielä jotain. Olisin kernaasti auttanut häntä alkuun, mutta en tiennyt, miten sen tekisin. Viimein Oddur rykäisi kurkkuaan ja kertoi tuntevansa ihmisten seurassa joskus pakottavaa tarvetta sylkäistä tai läimäyttää heitä naamalle, täysin siitä riippumatta, pitääkö heistä vai inhoaako heitä. Ei, hän ei ollut koskaan antanut pakkomielteelleen myöten, mutta pelkäsi, että vielä joskus menettäisi itsehillintänsä. Toisinaan hän joutui pyytämään lounasseuralaiseltaan anteeksi kesken jutustelun ja vetäytymään miestenhuoneeseen puremaan nyrkkiään. «Voisitko kuvitella, mitä tapahtuisi, jos emme pystyisi kontrolloimaan impulssejamme», Oddur sanoi. Sehän murtaisi koko yhteiskunnan. Hän alkoi nauraa ja minä yhdyin hänen nauruunsa. Erotessamme kapakan edustalla Oddur sanoi, että minun sopii ottaa häneen yhteyttä milloin tahansa, jos tunnen tarvetta jutella kollegan ja ystävän kanssa. Tämä jäi viimeiseksi muistikuvakseni ennen onnettomuutta.

»AVOLIITTOMME oli luisunut
kohtalonomaisella vääjäämättömyydellä
tilaan, jota sotatieteessä kutsutaan jäätyneeksi
konfliktiksi. Ei olla avoimessa sodassa,
mutta ei myöskään rauhan tilassa.

Mikä neuvoksi? En ole hyvä
kriisinhallinnassa, en osaa rakentaa rauhaa,
mutta en myöskään sotia. Osaan eritellä ja
analysoida talouden ilmiöitä, koska ne ovat
järjellisiä ja perustuvat varsin suoraviivaiseen
aritmetiikkaan. Mutta kahden ihmisen
välinen parisuhde, se on talouden ilmiöiden
rinnalla varsinainen kaaoksen näyttämö.

Sitä määrittää niin sumea logiikka,
että minkäänlaisten totuusarvojen
hahmottaminen edes jotenkin järjelliselle
vaihteluvälille on mahdotonta.»

Vertti Harmaja on mies vailla sisäistä elämää,
taloustieteilijä joka luottaa numeroihin
ja omaan älyynsä. Kunnes hän osuu
Reykjavikissa räjähtävän katumaasturin
viereen ja saa aivovamman, joka keikauttaa
hänen elämänsä päälaelleen.

www.wsoy.fi | 84.2 ISBN 978-951-0-40059-3

9 789510 400593